

PALEO- AKTUEEL

ARCHEOLOGIE IN 1996

8



RuG

Auteursrechten voorbehouden

Copyright 1997, Vakgroep Archeologie, Rijksuniversiteit Groningen

Druk- en bindwerk: Universiteitsdrukkerij, RuG

Omslag: opgraving van het poortgebouw van het blokhuis te Stavoren, pp. 124-128

Omslagontwerp: J.M. Smit

Delen van deze uitgave mogen in andere publicaties worden overgenomen
mits zij van een duidelijke bronvermelding zijn voorzien

Inlichtingen: Vakgroep Archeologie, Poststraat 6, 9712 ER Groningen

ISBN 90 367 0632 7

PALEO-AKTUEEL

8

redactie

Mette Bierma

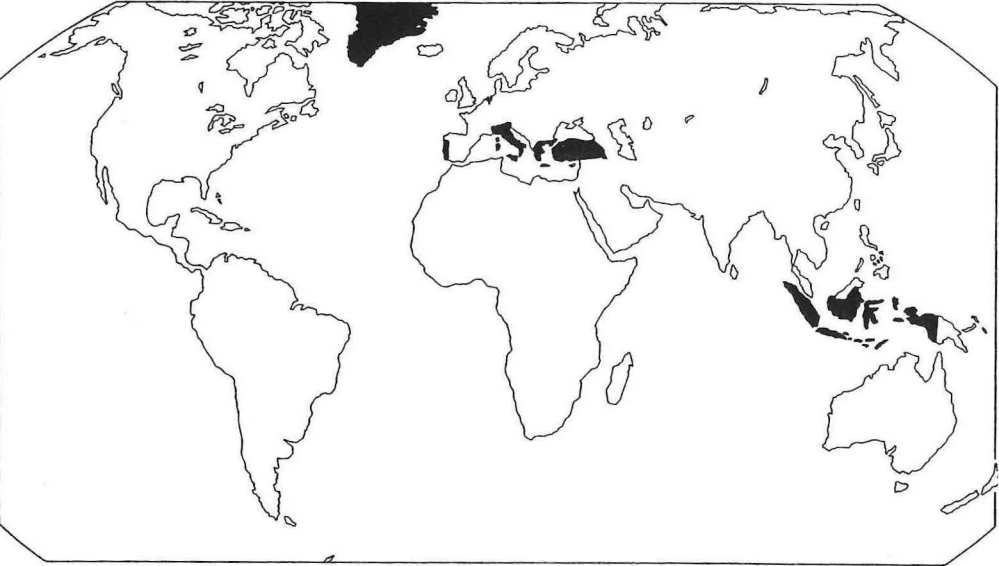
Jurjen M. Bos

Otto H. Harsema

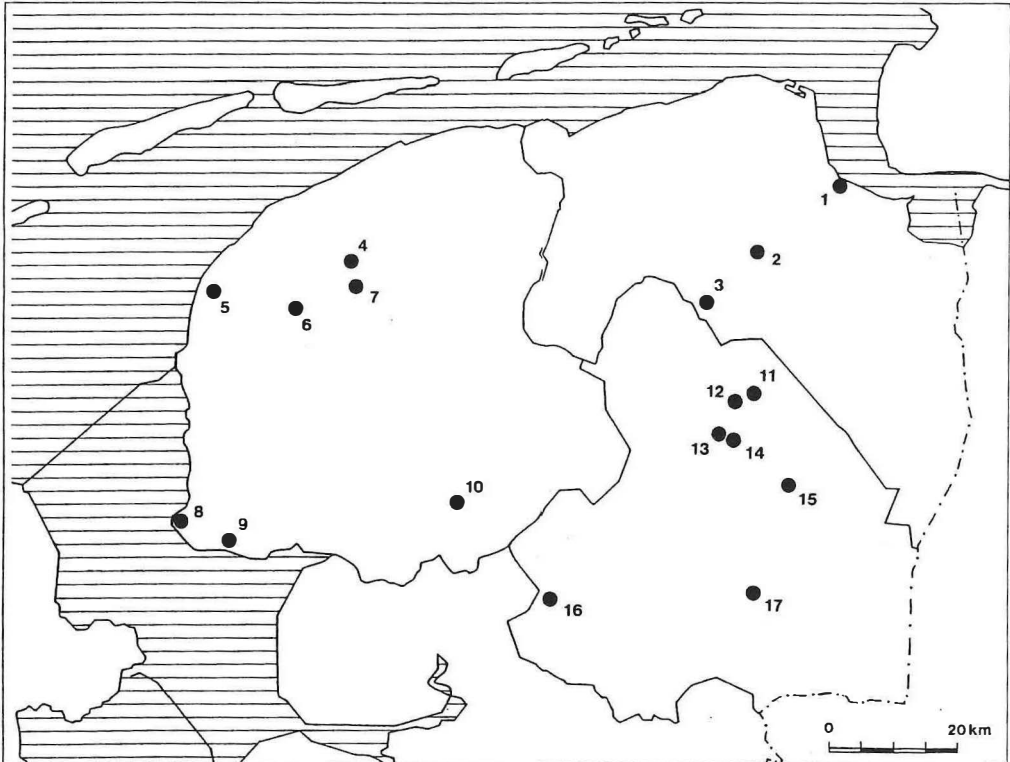
Vakgroep Archeologie

Groningen, 1997

In deze aflevering: Griekenland, Groenland, Indonesië, Italië, Nederland, Portugal, Turkije.



In deze aflevering uit Noord-Nederland: 1. Delfzijl; 2. Lageland; 3. Haren; 4. Jelsum; 5. Wijnaldum; 6. Rewert; 7. Leeuwarden; 8. Stavoren; 9. Rijs; 10. Oldeholtwolde; 11. Anlo; 12. Gasteren; 13. Balloo; 14. Rolde; 15. Borger; 16. Darp; 17. Meppen.



INHOUD

L.J.M. VAN ES & K. WALCH Een vondst van reuzenhert bij Delfzijl (Gr.)	9
G.J. BARTSTRA Het Toaliaan	11
D. STAPERT & L. JOHANSEN Het <i>ANALITHIC</i> -project en de werktuigen van Oldeholtwolde (Fr.)	15
D. STAPERT & G.R. BOEKSCHOTEN Ruimtelijke patronen rondom de haard van Oldeholtwolde (Fr.)	20
L. JOHANSEN & D. STAPERT Vuurmakers uit paleo-Eskimonederzettingen in West-Groenland	24
M.J.L.Th. NIEKUS, J.P. DE ROEVER & J.L. SMIT Een vroeg-mesolithische nederzetting met tranchetbijlen bij Lageland (Gr.)	28
S. BOTTEMA & A. WALSWEEER De hazelaar, gesponsord door het klimaat of door de mens?	33
H. BUITENHUIS Asıklı Höyük: vroege domesticatie en veeteelt	38
J.N. LANTING & A.L. BRINDLEY Dateringen voor oorsprong en verspreiding van de Europese boomstamkano	43
J.N. LANTING Het zogenaamde hunebed van Rijs (Fr.)	47
A.L. BRINDLEY Het gebruik van megalietgraven in Noord-Nederland	51
A.D. NEVES ESPINHA Megalithische monumenten in Évora-Reguengos de Monsaraz (Port.)	55
F.A. VEENMAN Landevaluatie in de Pontijnse regio (Zuid-Latium, Italië), dateringsproblemen rond een bronstijd-akkerbouwfase	59
M. KLEIBRINK Weven voor de godin: een labyrint	63

M. ESSINK	
De vondstcontext van bronzen speerpunten, dolken, zwaarden, messen en hals- en armringen uit Noord-Nederland	68
M.J.M. DE WIT	
Een aantal bijzondere Drentse grafvondsten uit de vroege en midden-ijzertijd	71
W. PRUMMEL & M.C.V. VINK	
Dierenbotten uit Argos op het voormalige BAI in Groningen	74
E.J. DROST	
Nederzettingen en landschap in het stroomgebied van de Astura, Zuid-Latium, Italië	79
P.A.J. ATTEMA, A.J. NIJBOER & G.J.M. VAN OORTMERSSEN	
Romeinse kolonisatie ten zuiden van Rome (3), het aardewerkonderzoek	84
Y. DIJKSTRA, H.R. REINDERS, V. RONDIRI & Z. MALAKASIÓTI	
Van Duivelsberg tot Rode Rots: de survey van 1996 in de vlakte van Almiros (Griekenland)	89
H. WOLDRING, R.T.J. CAPPERS & H.R. REINDERS	
Veldwerk in de vlakte van Antiochië	93
S. BOTTEMA, A. SARPAKI, H.R. REINDERS & N. MACGILLAVRY	
Minoïsch Kreta en de uitbarsting van Santorini	97
J.M. BOS, J. SCHEFFER & J.H. ZWIER	
Een terpzool bij Rewert (gem. Littenseradiel, Fr.)	100
C. VERMEEREN & J. SCHELVIS	
Ondernemers in archeologie. Een factor van belang binnen het Nederlandse archeologische bestel	102
J.T. ZEILER	
Offers en slachtoffers. Faunaresten uit de Fortunatempel te Nijmegen (2e eeuw n.Chr.)	105
J.M. BOS & A.J. NIJBOER	
Koninklijke patronage: de edelsmid van Wijnaldum (Fr.)	108
A.J. NIJBOER & C. TULP	
De vloer van een smidse te Wijnaldum (Fr.)	111
D.A. GERRETS	
Waarom was de eigenaresse van de fibula van Wijnaldum een koningin?	115
H.A. GROENENDIJK, P.B. KOOI & M.J.L.Th. NIEKUS	
Een Olde Hof te Haren (Gr.)	118

A. JAGER	
Camminghaburg te Leeuwarden en Dekemastate te Jelsum (Fr.)	121
A. UFKES	
Het archeologisch onderzoek van het 'Blokhuys' te Stavoren, gem. Nijefurd (Fr.)	124
J.M. BOS & G.J. DE LANGEN	
Prospectie, tussen drijfzand en beleid: Stavoren (gem. Nijefurd, Fr.)	129

Voorwoord

Deze achtste aflevering van *Paleo-aktueel* geeft een eerste indruk van enige van de onderzoeksactiviteiten van de vakgroep Archeologie van de Rijksuniversiteit Groningen in 1996.

Een belangrijke gebeurtenis voor het onderzoek in dat jaar was ook de toewijzing van twee grote projecten door de Stichting voor Historische Wetenschappen van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek. Het Italische project hangt nauw samen met het werk dat door P.J.A. Attema en anderen in deze en eerdere *Paleo-aktueels* is beschreven. Dit onderzoek wordt samen met de Vrije Universiteit uitgevoerd. Het andere project, samen met de Universiteit van Amsterdam over de opkomst van het Friese koninkrijk, is voortgekomen uit de opgravingen in Wijnaldum, waarover eveneens uitvoerig is bericht.

In totaal zullen acht promotie-onderzoekers en twee post doc-onderzoekers de gelederen van de drie instituten komen versterken.

Paleo-aktueel houdt U op de hoogte.

ROMEINSE KOLONISATIE TEN ZUIDEN VAN ROME (3), HET AARDEWERKONDERZOEK¹

Peter Attema, Bert Nijboer en Gert van Oortmerssen

Inleiding

Een belangrijk onderdeel van het onderzoeksproject 'Romeinse kolonisatie ten zuiden van Rome, een vergelijkende survey van drie vroeggeromaniseerde landschappen' dat wordt uitgevoerd door het *Pontine Region Project* (PRP) in Zuid-Latium, Italië, is het onderzoek van het aardewerk dat tijdens het veldwerk wordt verzameld. Verreweg de meeste antieke bewoningsplekken die we tijdens de surveys karteren, worden geïdentificeerd op basis van verspreidingen van aardewerk in de ploegzool. Daarbij gaat het om grote aantallen. Zo werd in de Sezze-survey een totaal van zo'n 33.000 scherven verzameld. Echter ook in de Albano-survey, waar aardewerkconcentraties alleen gesampled werden in 16m²-vakken, verzamelden we een respectabel aantal, namelijk iets over de 16.000 scherven. Tijdens de PRP-surveys wordt van dakpan en voorraadvat tot gevernist en gedecoreerd serviesgoed opgeraapt. Dit doen we om een compleet beeld te krijgen van de soorten aardewerk waarover de mensen die een bewoningsplek gebruikten, de beschikking hadden. Bovendien vermijden we zo het gevaar een vondstplek te dateren aan louter het diagnostische materiaal, waarbij de afhankelijkheid van fijne waar groot is. De ervaring is dat de meeste bewoningsplekken een veel complexere datering hebben dan we op grond van het voorkomen van bijvoorbeeld terra sigillatascherven zouden vermoeden. Het mee-dateren van het ruwe aardewerk met het traditioneel diagnostische aardewerk als zwart vernis en terra sigillata zou er theoretisch toe kunnen leiden dat een opgeploegde verspreiding van ruw aardewerk met een datering in de 5e eeuw v.Chr. als geheel gedateerd wordt in de 3e eeuw v.Chr., omdat het opgeploegde stratum toevallig een graf bevatte van later datum waarin zwart vernisaardewerk werd meegegeven. Tot slot is kwantiteit van belang om een uitspraak te kunnen doen over de relevantie van een bepaald

soort aardewerk ten opzichte van een ander. Een in kwantitatief en kwalitatief opzicht representatieve sample van het voorkomende materiaal op een site is dus noodzakelijk om een zinvolle typologie op te kunnen stellen.

Werken aan een Latiale aardewerktopologie

In de Albano-survey rond de antieke stad Lanuvium werden 43 survey/artefactverspreidingen geïdentificeerd, gekarteerd en gesampled. Het verzamelde materiaal beslaat de periode vanaf de 8e eeuw v.Chr. tot in de Keizertijd, en was het onderwerp van een drie weken durende intensieve studiecampagne die Attema en Van Oortmerssen hielden in het Museum van Albano Laziale in juni 1996.² De studie maakt deel uit van een aardewerkproject van de mediterrane onderzoekers binnen onze Vakgroep waarmee het opstellen van een Latiale aardewerktopologie wordt beoogd op basis van waargroepen (*ware groups*). Het concept werd onder leiding van M. Kleibrink en aan de hand van het boek *Archaeological typology and practical reality* van W.Y. Adams en E.W. Adams voor het Latiale aardewerkonderzoek ontwikkeld gedurende het jaar 1993/94.³ Voor praktische doeleinden bestaat de wens om op basis van de gedetailleerde typologie een veldgids samen te stellen, die het determineren van aardewerk, gevonden tijdens opgravingen en surveys in Zuid-Latium, dient te vergemakkelijken. Aangezien het meeste aardewerk waarmee survey- en nederzettingen-archeologen te maken hebben vormloos is, wordt de basis van de typologie gelegd door onderzoek naar de *fabric*, ofwel het baksel van het gevonden aardewerk, d.w.z. de basisklei en hetgeen er eventueel doorheen werd gemengd om het bakken van het aardewerk te bevorderen en de kwaliteit en het uiterlijk van het baksel te beïnvloeden. De bakselanalyse is echter slechts één aspect van het onderzoek. Om tot een waar-

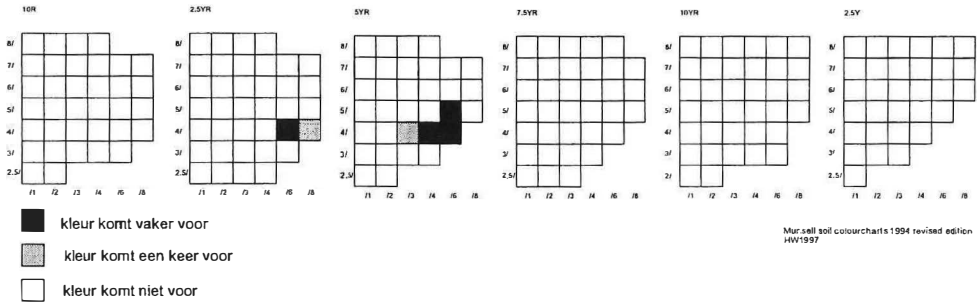


Fig. 1. Overzicht van de Munsellkleuren die voorkomen in het specifieke geval 'aardewerk van de roodbakkende fabric ALB 1.E.ms-ps(1-4).bc'.

indeling te komen, dienen naast het baksel ook de constructiemethode, de oppervlaktebehandeling, de potvormen en decoratiestijlen van de verschillende aardewerkpopulaties te worden bekeken. Adams & Adams definiëren een aardewerkwaar als volgt: "een aardewerkwaar bestaat uit potten die op dezelfde wijze zijn vervaardigd, hetzelfde baksel hebben, dezelfde oppervlaktebehandeling, dezelfde combinatie van kleuren en dezelfde decoratie" (Adams & Adams, 1991: p. 357). Een aardewerkwaargroep omvat waren die dezelfde constructiemethode, baksel, potvormen en decoratieve stijl hebben. Van al de waren in zo'n groep, zo stellen Adams & Adams, mag je aannemen dat ze ongeveer tezelfdertijd werden gemaakt, door dezelfde mensen, in hetzelfde gebied. Op een nog algemener niveau bevindt zich de aardewerkfamilie. Deze wordt gevormd door waargroepen. De leden van zo'n familie hebben alle dezelfde constructiewijze en hetzelfde baksel.

Op het moment van schrijven is de bakselindeling van één van de vier aardewerkpopulaties waarop de Latiale aardewerktypologie zal worden gebaseerd voltooid en wordt er door ons gewerkt aan de koppeling van oppervlaktebehandeling en vormenrepertoire aan de gedurende de studiecampagne onderscheiden baksels. Het volgende biedt een uiteenzetting over de werkwijze die werd gevolgd bij het analyseren van het Albano-aardewerk, en een impressie van hetgeen het onderzoek kan betekenen voor ons begrip van veranderingsprocessen binnen de Latiale samenleving.⁴

De rol van kleur in het bakselonderzoek

Vooropgesteld moet worden dat het merendeel van het Latiale aardewerk uit het eerste millennium v.Chr. ongedecoreerd is en geen snelle vormontwikkeling laat zien. Het percentage fragmenten van geïmporteerde potten dat in nederzettingscontext wordt aangetroffen is welhaast verwaarloosbaar. Aardewerk van fijn gezuiverde kleien zonder op het oog waarneembare inclusions komt pas in de Romeinse periode op grotere schaal voor en is dan nog steeds in de minderheid ten opzichte van de ruwe waren, waaraan bakselonderzoek kan worden verricht met behulp van een eenvoudige microscoop. Deze karakteristiek gaat op voor al het materiaal afkomstig uit de sinds 1987 door het PRP in de Pontijnse regio uitgevoerde surveys. De verzameling aardewerk afkomstig uit de Albano-survey leent zich bij uitstek voor bakselonderzoek vanwege, zo wees de survey uit, ononderbroken bewoning en landgebruik van het surveygebied gedurende een groot deel van het eerste millennium v.Chr. en de eerste eeuwen daarna. Tijdens het sorteren van het aardewerk gedurende de campagne van 1995 werden door de teamleden zo'n honderd verschillende baksels onderscheiden en gekwantificeerd. Dit gebeurde op basis van de kleur waarneembaar in de kern en net onder het oppervlak. Om een verse breuk te krijgen werden de scherven steeds doorgeslagen. Een tweede criterium werd gevormd door de aan- of afwezigheid van bepaalde gesteentevormende mineralen en andere inclusions in de klei en het percentage, de deeltjesgrootte en de sortering ervan.

Het breukvlakonderzoek werd uitgevoerd met een microscoop met vergroting van 6-30x. Dit leidt tot een irrelevant grote detaillering die uiteindelijk moet worden teruggebracht tot waarneembaarheid met het blote oog, om uiteindelijk iedereen die met Latiaal aardewerk uit nederzettingcontexten te maken krijgt, in staat te stellen een bakseltoeschrijving te maken. Het onderzoek wees uit dat de ruwe waren uit de Albano-verzameling in drie grote kleurfamilies onder te brengen zijn, een rode, een oranje en een witte. De kleuren van de baksels die aan deze bakselfamilies zijn toegeschreven, bevinden zich in een bepaalde range van Munsellkleuren (fig. 1).

Om binnen de bakselanalyse kleur terug te brengen tot een puur materiële eigenschap, worden de effecten van het bakproces en het gebruik uit het materiaal gehaald. Daartoe werd uit elke verzameling scherven die we tot één *fabric* rekenen, een representatief aantal scherven herbakken op temperaturen van 600, 800 en 1050 graden Celsius. Dit gebeurt onder identieke en oxiderende omstandigheden in een elektrische oven. Scherven die in de breukrand een

grijze of zwarte kern vertonen, krijgen bij het herbakken op hogere temperatuur dan de oorspronkelijke baktemperatuur, doorgaans een uniforme kleur. Door het herbakken is gebleken dat veel van de in het aardewerk aangetroffen kleurvariëaties kunnen worden teruggebracht tot enkele groepen. Deze methode verschaft daarmee niet alleen gegevens over variaties in kleien, maar ook over bakprocessen.

De baksels binnen de kleurfamilies

Baksels binnen de kleurfamilies worden onderscheiden op grond van hun inclusies. In het Latiaal aardewerk gaat het om doorgaans goed te herkennen mineralen van vulkanische oorsprong, zoals augiet, biotiet, olivijn, en gesteentefragmenten als lava en tuf. In het Albano-surveygebied komen deze bestanddelen van nature in de kleibedden voor, hoewel aan een aantal baksels extra minerale bestanddelen lijken te zijn toegevoegd om functionele redenen, bijvoorbeeld in het geval van dikwandig aardewerk om

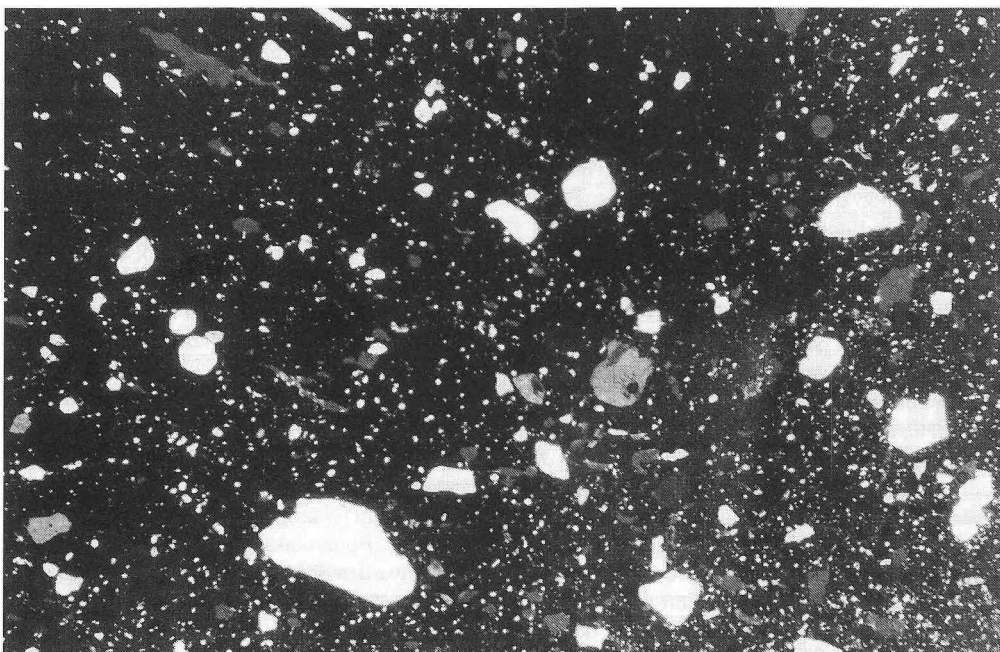


Fig. 2. Gesteentevormende mineralen in dundoorsnede bij dubbelpolariserend doorvallend licht (breedte afbeelding is in werkelijkheid 6 mm) (slijpplaat: Bjorn Smit/foto Gert van Oortmerssen).

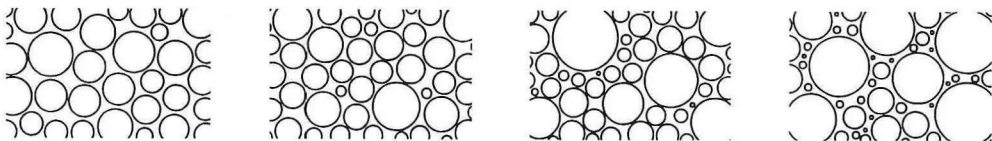


Fig. 3. Diagram voor de bepaling van de sortering van inclusies in aardewerk, van links naar rechts: 'well sorted', 'moderately sorted', 'poorly sorted' en 'very poorly sorted' (bron: Archaeological site manual, Museum of London, 2nd. ed., Londen, 1990).

een snelle en uniforme droging te bevorderen. Ook kunnen scherpe mineralen zijn toegevoegd bij de vervaardiging van wrijfschalen, bijvoorbeeld om een ruw oppervlak te bewerkstelligen, en lijken sommige dakpansoorten voor het bakken in een strooisel van scherpe augietmineralen te zijn neergelegd. Van bestanddelen als stro, bot en chamotte (vergruisd aardewerk) weten we natuurlijk zeker dat deze met opzet werden toegevoegd.

Gebruikmakend van het criterium minerale bestanddelen, waarbij dominantie van een bepaald soort mineraal of een combinatie van mineralen, hun sortering en deeltjesgrootte doorslaggevend was, konden binnen elke *fabric*groep afzonderlijke *fabrics* worden onderscheiden. Zonodig wordt van een ingedeeld baksel een slijpplaatje gemaakt. Een slijpplaatje is een zeer dun plakje aardewerk op een glasplaatje dat je onder de microscoop bekijkt met doervallend licht bij een vergroting van circa 25-100x (fig. 2). Dit wordt gedaan voor petrografische analyse om te controleren of de in de verse breukrand waargenomen soorten en hoeveelheden minerale inclusies juist zijn. Zoals bij de kleurbeschrijving, zijn er ook voor de beschrijving van het baksel en de erin voorkomende inclusies hulpmiddelen en criteria voorhanden. Mineralen worden per vierkante centimeter geteld om zo hun percentagecategorie te kunnen bepalen, deeltjesgrootte wordt bepaald aan de hand van een zandlineaal, sortering van de bestanddelen wordt bepaald met behulp van een diagram (fig. 3). De hardheid van het aardewerk wordt getest door het aardewerk te trachten in te krassen met gesteenten van een specifieke hardheid. Het al of niet slagen daarvan bepaalt de hardheid van het aardewerk. Deze wordt volgens de schaal van Mohs aangegeven.

Samenvattend kan worden gesteld dat kleur en assemblages van minerale inclusies de twee

belangrijkste criteria zijn op basis waarvan we een *fabric* definiëren.

De codering

De analyse van de ruwe waren uit het Albano-aardewerk heeft drie kleurfamilies opgeleverd, waarvan de vroegst voorkomende de rode familie is (codering I). Deze kennen we vanaf de midden-bronstijd. Dan volgt de witte (III) die pas aan het einde van de 6e eeuw v.Chr. zijn intrede doet in het surveygebied, en tot slot de oranje (II) die we voornamelijk kennen vanaf begin 5e eeuw v.Chr. Baksels die in deze families voorkomen zijn onderverdeeld in groepen op grond van dominantie van een bepaald mineraal. Zo is er een ferromangaan-, een augiet-, een lava-, een tuf- en een kwarts/veldspaat-dominante groep, alsmede enkele bakfels waarbinnen niet direct een dominant mineraal kan worden aangewezen. De codering hiervoor gebeurt door middel van hoofdletters.

Sortering, percentage en deeltjesgrootte van de inclusies worden alle op een viertrapsschaal aangegeven. Sortering wordt genoteerd als lopend van goed gesorteerd (*ws* = *well-sorted*) via *moderately sorted* (*ms*) en *poorly sorted* (*ps*) naar zeer slecht gesorteerd (*vps* = *very poorly sorted*). De deeltjesgrootte wordt met een Arabisch cijfer aangegeven waarbij 1 een deeltjesgrootte vertegenwoordigt >1000 μ m (grof), 2 gelijk staat aan 250-1000 μ m (gemiddeld), 3 gelijk staat aan 90-250 μ m (fijn, maar nog waarneembaar met het blote oog) en 4 een deeltjesgrootte vertegenwoordigt <90 (afwezig of niet waarneembaar met het blote oog). Het totale percentage bestanddelen kan variëren tussen >20 procent, 10-20 procent, 5-10 procent en <5 procent en wordt gecodeerd als a tot en met d. Een veel voorkomend rood baksel in de Albano-ver-

zameling heeft de code ALB I.E.ms-ps(1-4).bc.

Interpretatie

Wat kunnen we nu met zo'n indeling in historische zin? Om te beginnen kunnen we de baksel-analyse als dateringscriterium gebruiken. Het hierboven zojuist genoemde baksel is bijvoorbeeld bekend uit stratigrafische contexten door de Vakgroep opgegraven te Satricum en dateert uit de 6e en 5e eeuw v.Chr. Aardewerkverspreidingen zonder stratigrafische context, zoals deze in surveys worden gevonden, kunnen zodoende adequaat worden gedateerd. Doordat aan de baksels ook vormen kunnen worden gekoppeld, iets waar we op dit moment mee bezig zijn, zal het straks mogelijk zijn ook tot een functiebepaling te komen van scherven zonder duidelijke vormkenmerken en dateringen daarvan aan te schreeven. Van het baksel ALB I.E.ms-ps (1-4).bc. werden bijvoorbeeld zowel dakpannen als grote voorraadvaten gemaakt. Bij ontstentenis van een vormprofiel is identificatie van een scherf als afkomstig van een dakpan of voorraadvat mogelijk op grond van de dikte ervan, de aan- of afwezigheid van ronding in de scherf, horizontale of gebogen gelaagdheid van de klei en wel of geen augietstrooisel aan de onderzijde van de scherf. Kleinere potten en wrijfschalen worden herkend aan hun veel dünnere scherf. Voor de definitieve toeschrijving aan een pottype blijft natuurlijk een profiel van de vorm een vereiste. Door de kennis van dit specifieke baksel hebben we tijdens de Albano-survey kunnen vaststellen dat zich in het gebied rond de antieke stad Lanuvium een substantiële intensivering van bewoning en akkerbouw heeft voorgedaan in de 6e eeuw v.Chr. Daarop wijzen de concentraties van dakpannen, fragmenten van voorraadvaten en huishoudelijk vaatwerk van het bovengenoemde baksel die we op de onderzochte heuvelsystemen aantreffen. Vergelijking met andere surveygebieden geeft aan dat er in deze periode een grote uniformiteit ontstaat in de aardewerkproductie, wat op zich een teken kan zijn van een verandering in het productieproces waarbij de traditionele huisgebonden praktijk uit de ijzertijd vervangen werd door een lokaal georganiseerde industrie. Overeenkomstige omslagpunten kunnen we ook verbinden aan

de introductie van bepaalde witte en oranje baksels, daarbij is het mogelijk gebleken voor de Romeinse tijd ook lokale amfoorproductie te onderscheiden. Door de ontwikkelingen in de verschillende aardewerkverzamelingen uit de regio aan elkaar te relateren kunnen er uitspraken worden gedaan over continuïteit en discontinuïteit in de verschillende stedelijke territoria in het onderzoeksgebied, hetgeen een cruciaal element is in het huidige PRP-onderzoek naar de Latijnse en Romeinse kolonisatiepatronen in de Pontijnse regio.

Summary

Fabric analysis of ceramics found during surveys is a focal point in the current research programme of the Pontine Region Project in South Lazio. This contribution provides insight into both the method and the wider framework of such studies in Italy, and discusses their relevance for the detection of continuity and discontinuity in the ceramic record of a region.

Noten

1. Deel 1 over de Sezze-survey en deel 2 over de Albano-survey verschenen respectievelijk in *Paleo-aktueel* 6 en 7.
2. Met dank aan dr. P. Chiarucci, directeur van het Museo Civico Albano, voor het beschikbaar stellen van werkruimte.
3. Bouwers aan de Latiale aardewerktypologie zijn momenteel Peter Attema, Arnold Beijer, Jelle Bouma, Bert Nijboer, Gert van Oortmerssen en Marianne Kleibrink.
4. De aardewerkpopulaties worden gevormd door de sinds 1977 door de Vakgroep Archeologie te Satricum opgegraven aardewerk uit stratigrafische nederzettingscontext (M. Kleibrink, A.J. Beijer) en het surveymateriaal uit de territoria van Sezze, Lanuvium en Segni (PRP van P.A.J. Attema).

Literatuur

Adams, W.Y. & E.W. Adams, 1991. *Archaeological typology and practical reality*. Cambridge.